

21-11-2021

‘Wanneer je taal niet begrijpt’

‘Het is niet voor elk kind vanzelfsprekend dat het ingewikkelde en complexe proces van de taalontwikkeling als vanzelf gaat’

TOS staat voor taalontwikkelingsstoornis. Voordat de problematiek TOS (voorheen ESM en SLI) meer bekendheid kreeg gingen kinderen met deze problematiek vaak naar het ZMLK door de leerproblemen die zij door hun taalproblematiek ondervonden of naar het ZMOK in verband met het ongewenste gedrag vanuit frustratie en onbegrip dat zij lieten zien, of naar het LOM. Dat is nog niet eens zo heel erg lang geleden.

Ongeveer 7% van de schoolgaande kinderen heeft een (vermoeden van) TOS, dit zijn ongeveer twee kinderen op een groep van 30 kinderen. Veel kinderen met TOS worden nog altijd niet of veel te laat gesignaleerd. Er zijn nog altijd scholen waar geen kinderen met TOS in de klas zitten, maar wel met ADHD, autisme of andere gedragsproblematieken.

- Taalontwikkelingsstoornis: 7,4% (Tomblin e.a., 1997, Bishop, 2010, Norbury et al., 2016: 7,5 %)
- Dyslexie 4% op de basale Leeftijd (SDN 2016) en Internationaal tussen 2 en 10 procent (Blomert, 2005)
- Autisme spectrum stoornis: 1% -1,5 % en 2,8% volgens ouders (CBS 2014) en 1,16 % Baird et al. (2006)
- ADHD: gemiddeld 5% (DSM-V, 2013)

Bij tweetalige kinderen (NT2) wordt ook vaak een TOS niet herkend en wordt de achterstand in het Nederlands vaak gekoppeld aan het spreken van de moedertaal in de thuissituatie en een onvoldoende taalaanbod in het Nederlands. Het is van belang dat dat er eerst gekeken wordt naar de taalontwikkeling van het kind sinds de geboorte. Ook is het belangrijk om te weten of het kind in een talige omgeving is opgegroeid in de moedertaal. Is er sprake geweest van problemen met het gehoor, zoals bijvoorbeeld tijdelijk verminderd gehoor door oorontstekingen e.d. of zijn er andere variabelen die van invloed waren op het leren van taal. Leren andere kinderen in het gezin de taal vlotter en laten zij geen achterstanden zien? De vraag die nader onderzocht dient te worden is of er sprake is van een taalontwikkelingsachterstand of een vermoeden van een taalontwikkelingsstoornis?

Wanneer verder onderzoek uitwijst dat het kind ook in de moedertaal een achterstand vertoont in de ontwikkeling is verder onderzoek bij een audiologisch centrum zeker wenselijk en is het mogelijk dat er sprake is van een TOS. Een TOS heb je namelijk in je moedertaal en een taalontwikkelingsstoornis maakt het lastig om naast de moedertaal ook andere talen te leren. Dit betekent niet dat het niet kan. Net als bij het aanleren van de moedertaal (klanken, woordenschat, zinsbouw etc.) zal het ondersteuning behoeven, veel meer tijd kosten. Taal moet nog meer expliciet worden aangeboden. Van de leerkracht en de pedagogisch medewerker in de groep wordt extra aandacht gevraagd, maar zeker ook kennis van de hulpvraag van TOS. Daarnaast is het belangrijk te weten dat je een taalachterstand kan inlopen, maar een taalontwikkelingsstoornis kan met de juiste hulp en ondersteuning vooruitgang laten zien, maar gaat niet over!

Elk kind is uniek, elke ‘stoornis’ of ‘handicap’ uit zich op een unieke manier, niet iedereen is hetzelfde. Niet ieder kind met dyslexie heeft dezelfde hulpvragen en ook niet elk slecht horend kind heeft dezelfde

hulpvragen in het onderwijs en dus ook niet ieder kind met TOS. Het ene kind met TOS valt al op wanneer het twee jaar is en het andere kind pas ergens in het basisonderwijs, vaak omdat het 'gedrag' opvalt. Elke vorm van gedrag, internaliserend of externaliserend is een hulpvraag. Hoe ongewenst dit gedrag ook kan zijn, het kind vertoont het (ongewenste) gedrag van frustratie en onmacht en omdat er een hulpvraag ligt die zij niet zelf kunnen verwoorden.

Dyslexie, ADHD, autisme en TOS zijn elk op zich 'ontwikkelingsstoornissen' met een specifieke onderliggende hulpvraag, maar kinderen met dyslexie, of TOS, of ADHD of autisme heeft over het algemeen één grote belemmering gemeen die bepalend is voor hun ontwikkeling en hun gedrag (denk daarbij ook aan de executieve functies) en dat is hun 'communicatieve redzaamheid'. Ieder vanuit een eigen onderliggende problematiek. Bij TOS is dit (innerlijke) taal, verbale en non-verbale taal, het niet begrijpen en niet begrepen worden. Veel kinderen met TOS ondervinden communicatienood. Wel de woorden weten, maar ze niet kunnen verwoorden omdat ze niet snel genoeg bij de taal kunnen komen, woordvindingsproblemen ondervinden of de woorden gewoonweg niet kennen door hun lage woordenschat. Het is als de hele dag een pleister op je mond hebben en niet kunnen spreken, niet kunnen deelnemen aan de communicatie.

"Communicatieve redzaamheid is het begrijpen en begrepen worden in een sociale context door het inzetten van verbale en/of non-verbale communicatieve vaardigheden." (Ellen Gerrits e.a. 2017)

Kinderen met TOS hebben veel moeite met het spreken en het begrijpen van hun *moedertaal*. Zij ondervinden problemen met betrekking tot de communicatieve redzaamheid en ervaren dit in de sociale contacten, in het leren en in het deelnemen in de maatschappij. De taalontwikkeling van kinderen hangt samen met hoe vaak kinderen iets horen in hun taalomgeving. Hoe vaker kinderen iets horen of taal expliciet aangeboden krijgen, hoe vaker zij het ook kunnen herhalen, hoe beter ze het leren.

De frustratie en het onvermogen die deze problematiek met zich meebrengt zien wij terug in het handelen en het (ongewenste) gedrag. Een onvoldoende communicatieve redzaamheid als gevolg van de TOS is van invloed op het sociaal- emotioneel welbevinden en het gedrag. De executieve functies zijn processen in onze hersenen waarmee wij onze handelingen en ons denken aansturen. Voor ons handelen en ons denken, voor het aansturen van ons gedrag hebben wij een innerlijke stem, innerlijke taal nodig. Bij kinderen met TOS is ook deze innerlijke taal onvoldoende.

Bij een vermoeden van TOS bij het meertalige kind, of gewoon bij zorgen m.b.t. de taalontwikkeling van het kind kan de taalontwikkeling van het jonge kind in kaart gebracht worden aan de hand van 'De beslisboom test- en observatiegegevens van meertalige kinderen'

<https://simea.nl/media/richtlijnen/beslisboom-test.pdf>

Of de 'Handreiking TOS bij meertaligheid' van Simea <https://simea.nl/media/richtlijnen/bijlage-anamnese-meertaligheid-15012016.pdf>

Voor het jonge kind tot en met 6 jaar kan de ELS (Early language scale) van Margot Bochane gebruikt worden. Dit is een screeningsinstrument dat de taalontwikkeling van het kind volgt en deze lijst kan gebruikt worden bij het in kaart brengen van de taalontwikkeling in de moedertaal. Deze lijst vindt je als bijlage in het proefschrift <https://www.hanze.nl/assets/kc-cares/transparante-zorgverlening/Documents/Public/Bochane%202021%20Thesis%20publicatie.pdf>

Meer tips en informatie in mijn boek 'Taalontwikkelingsstoornissen bij het jonge kind, 0-8 jaar', uitgeverij Lannoo, 2021.

Taalstoornissen bij Meertalige kinderen, Manuela Julien. Pearson Benelux, 2019.

Drs. Bernadette Sanders
Orthopedagoog